

РЕФЛЕКСИВНЕ МИСЛЕННЯ ЛІДЕРА В НАРАТИВНІЙ СИСТЕМІ «ЕМОЦІЇ – ДУМКИ – ДІЇ»

М. В. Лукашенко

Особливої актуальності в умовах посилення впливу соціальних інтернет-мереж набуває уміння створювати і розповідати історії, зокрема, про себе, що є одним з елементів іміджу лідера. Так, з наративної позиції людина є тими історіями, які про себе пам'ятає та переповідає. Те саме стосується і лідерства, яке також можна розглядати як історію, зокрема, зародження ідеї призначення, місії та ін. В психотерапії, на кшталт системної, до якої належить і наративна, аналіз історій відбувається в кількох площинах. Однією з них є фіксація та усвідомлення власних емоцій, думок, дій, а також конструювання того, які емоції, думки та дії виникають зараз в аудиторії, до якої звертається промовець. Наступним кроком є створення власних гіпотез щодо того, як співрозмовники сприймають його емоції, думки та дії. Тобто рефлексія лідера є відповіддю на системи питань: Які у мене зараз емоції, думки та дії? Які емоції, думки та дії у моїх співрозмовників? Як я думаю, як сприймають мої емоції, думки та дії мої співрозмовники? Що, на мою думку, вважає мій співрозмовник з приводу того, як я можу сприймати його емоції, думки та почуття? Даний принцип аналізу має як психологічне, так і філософське осмислення, поява якого починається з рефлексії самого процесу рефлексії.

Одним з основних питань філософії лідерства є пошук того, що змінює людину та її життя, визначаючи схильність брати відповідальність за себе та інших? Звертаючись до філософії античності, можна поставити питання про каузальність емоцій, думок та дій людини. Ми діємо відповідально тоді, коли є відповідальними і усвідомлюємо власні емоції та думки, які виникають в певних ситуаціях слідування обов'язкам та цінностям чи нехтування ними? Чи ми стаємо відповідальними, діючи відповідально? З одного боку, прозорою є циркулярна каузальність, коли наші емоції та думки визначають наші дії, а дії, в свою чергу, обумовлюють емоції та думки. Також думки визначають емоції та дії, а емоції, в свою чергу, – думки та дії. Але з іншого боку, важливим є питання який з шляхів є більш коротким у цих змінах і в чому секрет ефективності та стабільності лідера? На думку Арістотеля, ми стаємо такими чи іншими (наприклад, справедливими, терплячими, сміливими) тоді, коли діємо саме таким чином (справедливо, терпляче, сміливо). Саме ідентифікуючи себе зі своїми діями, людина формується, зокрема, і як лідер.

Згідно теорії «я»-навчання Р. Бояціса, процес удосконалення лідерства полягає у цілеспрямованому розвитку та зміцненні того, ким людина є і ким хоче бути [2, с. 126]. Науковий дослідник у галузі розвитку емоційно свідомого лідерства, виокремлює п'ять відкриттів, які можуть стати інструментом для змін та розвитку довірливих взаємин, які допомагають та заохочують. Це усвідомлення свого ідеального та реального я, сильних сторін та хиб, створення плану навчання та розвитку, а також експериментування та практика нової поведінки, думок, почуттів. Саме емоційна самосвідомість є тією важливою лідерською якістю, яка дає можливість, орієнтуючись на власні внутрішні сигнали, бути відкритими та щирими, розуміти як почуття впливають на їхні дії, розповідати про свої емоції та бачення.

Повертаючись до особливостей свідомого конструювання людиною історій про себе, варто зупинитися на їхньому текстовому втіленні, адже як в електронних соціальних мережах, так і в книгах, вони поширюються саме в такій формі. Так, М. Мамардашвілі і О. П'ятигорський визначають свідомість як текст, який виникає актом читання цього тексту [3, с. 77], підкреслюючи, що текст є тривалістю змісту думки, орієнтованою на певний стан свідомості [3, с. 67]. Історія, думка дещо змінює свою якість та призначення, втілюючись у матеріальну форму тексту та символу. Подібне втілення отримує різну оцінку філософів. Так,

порівняння мислення з вітром Сократом і М. Гайдеггером, розглядається Х. Арендт, в роботі «Життя розуму» [1, с. 172]. У античного філософа, який як лідер був причетним до її повороту, мислення є таким самими невидимим як вітер, але його дії помітні, а наближення відчувається людиною. Тут ми знову спостерігаємо аналіз історії крізь призму «емоції-думки-дії».

У Гайдеггера ж мислення вже перетворюється на бурю, а Сократ бачиться ним таким, що вставав і утримував себе у наскрізному вітру цієї тяги. Саме тому він нічого не писав, адже «той, хто починає писати, перебуваючи в мисленні, неминуче уподібнюється тим людям, які від занадто сильного наскрізного вітру тікають на підвітряний бік», залишаючи таємницею для історії те, як усі мислителі після Сократа без втрати величі, мали стати такими утікачами, коли мислення увійшло в літературу [4, с. 97]. Метафора вітру, як пізнання зустрічається і в сакральних текстах періоду Осьового часу. Так, У Старому Заповіті пророк Ілля стає перед обличчям Бога і впізнає, зустрічається з Ним у подиху тихого вітру (3 Цар. 19: 11–12).

Саме вітер мислення, на думку Х. Арендт, руйнує власні попередні прояви, розморожує те, що мова заморозила у слова, зробивши їх негнучкими. Таке мислення є ознакою пластичності, безупинного пізнання та його оновлення, проте відсутність зупинок, зафіксованих у текстах, може перетворити його лише на плинний тимчасовий потік. Створення текстів лідерами, у яких фіксується схоплена думка, стає своєрідною системою розділових знаків, які передбачають можливість продовження руху думки. Створюючи текст промови, лідер розбирається у своїх почуття (позбавляючись напруження чи навпаки входячи стан натхнення), усвідомлює структуру руху думки, яка потім буде відтворюватися у діях.

Узагальнюючи думки названих філософів, які були тими мислителями, хто змінював світ уявлених спільнот, підкреслимо значення історій та емоцій, думок та викликаних ними дій. Саме мислення, яке порівнюється Сократом, М. Гайдеггером, Х. Арендт та ін. з вітром, має схильність до мінливості, проте важливою якістю лідера є вміння емоційно розпізнавати та свідомо зупиняти ті, які будуть реалізовуватися в діях, а яким варто проходити. Саме в просторі між появою емоцій, думок та їх реалізацією, є місце для волі, совісті, відповідальності лідера та самої індивідуальності людини. Застосовуючи згадані роздуми до феномену лідерства, стає зрозумілою важливість рефлексії власних емоцій, думок та дій, що створюють відповідні історії.

Література

1. Арендт Х. Жизнь ума / пер. А. Говорунова. СПб. : Наука, 2013. 517 с.
2. Гоулман Д., Бояцис Р., Маккі Е. Емоційний інтелект лідера / пер. з англ. В. Глінка. К. : Наш формат, 2020. 288 с.
3. Мамардашвили М. Символ и сознание. СПб. : Азбука-Аттикус, 2011. 320 с.
4. Хайдеггер М. Что зовется мышлением? / пер. Э. Сагетдинова. М. : Издательский дом «Территория будущего», 2006. 320 с.

УДК 16.1 (075.8)

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ЛОГІКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ

В. Ю. Попов

На початку третього десятиріччя ХХІ сторіччя в зв'язку з розвитком різноманітних логічних моделей, логіка опинилася в ситуації, коли на порядок денний знову постало питання, до якого логіки періодично повертаються з часів Аристотеля: що ж є предметом логіки як науки та навчальної дисципліни? Ще з часів «Логіки Пор-Рояля» вона